

УДК 001.32(4):316.324

Ганна Індиченко,

заввідділу історії академічної науки ІА НБУВ,
канд. іст. наук

ПРІОРИТЕТНІ ЗАВДАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ АКАДЕМІЙ НАУК В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ЗНАННЄВОГО СУСПІЛЬСТВА

*Думати локально – діяти глобально*¹

Стаття присвячена висвітленню завдань національних академій наук країн Європи в епоху глобальних змін та трансформацій. Інтелектуальний потенціал академій може з успіхом використовуватися у вирішенні локальних та глобальних проблем ХХІ ст.

Ключові слова: академічна наука, національні академії наук, знаннєве суспільство, європейський науковий простір.

Академічна наука як об'єкт дослідження становить значний науковий інтерес у сучасному наукознавстві, зокрема, у контексті формування наукової політики та подальшого розвитку науки, пізнання її внутрішніх закономірностей і зв'язку з іншими суспільними явищами. Останнім часом спостерігається підвищення інтересу до академічної форми організації науки, аналізується місце та роль академій наук у сучасному глобалізованому світі.

Серед останніх вітчизняних досліджень, які висвітлюють питання організації світового наукового простору, ролі та місця в ній української науки, привертають увагу монографія «Національна академія наук України: проблеми розвитку та входження в європейський науковий простір» [1], фундаментальне видання «Національна академія наук України. 1918–2008: до 90-річчя від дня заснування» [2], збірники наукових статей «Наука України у світовому інформаційному просторі» [3], публікації українських наукознавців у фахових журналах «Наука та наукознавство» та «Вісник Національної академії наук України».

¹ Із «Загальної декларації», прийнятої 2008 р. на Міжнародній конференції «Роль національних академій наук у ХХІ столітті» за участі провідних європейських академій. – *Прим. авт.*

Проте це питання залишається актуальним, зокрема з огляду на політику провідних європейських країн у розбудові знаннєвого суспільства і потребує висвітлення багатьох аспектів діяльності академічних установ.

Прискорений розвиток інформаційних технологій, становлення єдиного світового інформаційного наукового простору та інтеграція в нього національних наукових систем, глобальні виклики та глибокі трансформаційні процеси в усіх сферах життя суспільства ставлять перед академіями наук актуальні завдання із здійснення наукового пошуку в найважливіших пріоритетних наукових напрямках.

Основні риси сучасних глобальних викликів світової спільноти пов'язують, насамперед, з кліматичними змінами, які характеризуються погіршенням екологічної ситуації та збільшенням кількості природних і техногенних катастроф; зростанням дефіциту стратегічних ресурсів (зокрема, енергетичних та водних), нестачею в окремих країнах продовольства; появою нових видів захворювань; соціальним незадоволенням, що знаходить втілення в політичних кризах та соціальних конфліктах. До викликів сьогодення можна віднести також загрозу руйнації самобутніх форм культури, що вимиває ґрунт для культур, а отже, і національної самоідентифікації особистості [4, с. 8]. Цілий ряд проблем, з якими зіткнулося людство, становлять безпосередню загрозу його існуванню. У цьому контексті, використання багатовікового досвіду академії наук, які за своєю структурою та рівнем наукового потенціалу об'єднують зусилля вчених різних галузей науки для вирішення найскладніших комплексних проблем, стало складовою наукової та економічної політики провідних європейських країн. Як зазначає президент НАН України академік Б. Патон, «саме ставку на науку, яка здатна сприяти втіленню в стислі терміни реальної стратегії інноваційного розвитку, зробили провідні країни світу в умовах фінансової та економічної кризи» [5, с. 18]. Іншими словами, суспільство знань, у якому основний пріоритет відводиться освіті, науці та інноваційному розвитку, має найкращі шанси подолати існуючі виклики [6].

У країнах Європи історично сформувалися дві моделі організації академічної науки – як спеціалізованих на науково-дослідній роботі установ, що працюють переважно за державної підтримки, та як добровільних громадських об'єднань, що існують переважно на приватні пожертви та, частково, державні асигнування. Діяльність академії наук, які мають у своєму складі науково-дослідні установи, спрямовується на здійснення фундаментальних та прикладних досліджень, використання системних і комплексних міждисциплінарних підходів до вирішення стратегічних

наукових завдань. Значна частина академій наук і наукових товариств функціонують як добровільні об'єднання вчених. Такі академії не мають власних науково-дослідних установ, а їхні члени проводять наукові дослідження переважно в лабораторіях або науково-дослідних центрах університетів та вищих навчальних закладів. При університетах, як правило, працюють окремі науково-дослідні центри, які здійснюють фундаментальні й прикладні дослідження. Робота цих центрів «...нагадує роботу академічних інститутів: абсолютна більшість наукових співробітників не зайнята в навчальному процесі... центри мають власний бюджет і відраховують університетам фіксовану його частину...» [7]. Проте досвід взаємодії академічних об'єднань з державою показує, що незалежно від форми організації академічної науки держава завжди розглядала їх як інтелектуальний капітал країни, представлений висококваліфікованими авторитетними фахівцями, здатними впливати на розвиток суспільства та країни. Академічна наука, як і інші наукові об'єднання, є інтегральною частиною національної наукової системи [8].

Основною з функцій академій наук є дорадча у формуванні органами влади (урядом, парламентом, міністерствами та відомствами) державної політики у сфері наукової діяльності, наукове прогнозування соціально-економічного, енергетичного, екологічного, суспільно-політичного та культурного стану держави, розроблення відповідних рекомендацій, пропозицій, стратегій, концепцій та експертних висновків. Головним напрямом роботи усієї дорадчої діяльності академій наук є наукове прогнозування, розроблення аналітичних та концептуальних документів. Дорадча функція реалізується як відповідь на запити органів державної влади, або як власна ініціатива академій, які прагнуть привернути увагу держави й суспільства до проблем, що мають загальнодержавне значення.

Провідні європейські країни у вирішенні широкого кола питань прагнуть саме від академічних установ отримати відповідні висновки, погодження чи несхвалення. Досить часто члени академій наук входять до вищих органів влади та управління своїх країн як посадові особи, або як радники, що свідчить про високу довіру держави до вченого-науковця. Прикладом співпраці з вищими органами влади управління може бути спільна робота Іспанської Королівської академії історії та Міністерства оборони, зокрема щодо оновлення Музею іспанської армії. Міністерство оборони підписало з академією протокол про співпрацю, за яким остання розробила рекомендації із розміщення експозицій, їх змісту та текстових пояснень щодо їхніх функцій [9]. Рекомендації, отримані від Королівської академії історії, спрямовані на відображення історичної

об'єктивності. Інститут економічного прогнозування Румунської академії розробляв стратегічні документи державної ваги, зокрема «Румунську національну програму приєднання до ЄС» (1998), «Стратегію промислової реструктуризації» (1998), «Румунську національну стратегію сталого економічного зростання» (1999) та ін. Румунський центр порівняльної економіки Румунської академії також бере участь у розроблянні стратегій економічного та соціального розвитку Румунії. Високу довіру отримали академії і від приватних фондів, організацій та громадських об'єднань, які доручають академіям присуджувати престижні міжнародні премії та нагороди. З цього погляду показовим є приклад Королівської шведської академії наук, яка з 1910 р. за заповітом А. Нобеля присуджує Нобелівську премію з хімії та Нобелівську премію з фізики, а також Шведської (мовної. – Г. І.) академії, яка присуджує Нобелівську премію з літератури.

Вимоги, які диктує сучасне суспільство, вимагають посилення міжакадемічної співпраці. Координаційні напрями роботи реалізуються об'єднаннями в середині країни (Інститут Франції, Інститут Іспанії, Союз академій наук Німеччини) та міждержавними академічними об'єднаннями (Союз європейських академій наук – ALLEA, Міжнародний академічний союз – IUA–UAI, Міжнародна асоціація академій наук – МААН та ін.). Говорячи про роль Інституту Франції, відомий французький філолог, історик і філософ Жозеф Ернест Ренан зазначав, що тут ... усі прояви людського генія зливаються воедино, і де поет, філософ, історик, критик, математик, фізик, астроном, натураліст, економіст, юрист, скульптор, художник, музикант можуть називатися колегами [10]. У рамках академій наук координація наукових досліджень здійснюється через проблемні ради, дисциплінарні групи, проблемні комісії, постійні або тимчасові комітети. Досить часто до складу таких академічних структур входять члени не лише тієї академії, на базі якої вони функціонують, а й представники інших академічних установ, вищих навчальних закладів, міністерств та відомств, громадських організацій. Залучення широкого кола фахівців дає можливість розв'язувати наукові та науково-технічні проблеми, які потребують комплексних міждисциплінарних підходів.

Протягом останніх років спостерігається тенденція спільної роботи академічних установ у реалізації транскордонних науково-дослідних проєктів, зокрема з вивчення океанів, охорони навколишнього природного середовища, медицини, дослідження космосу, прикладних та соціо-

гуманітарних науках. Кількість довготривалих міжнародних проєктів постійно збільшується.

Ще однією формою міжкаcadемічної співпраці є спільна видавнича діяльність академічних установ. У сучасному науковому середовищі академії наук є визнаними науково-видавничими центрами своїх країн. Саме в академічних видавництвах публікуються авторитетні міжнародні періодичні видання, монографії, колекції документів, словники, підручники, посібники, атласи, науково-популярна література тощо. Видавнича діяльність академії наук спрямована на сприяння розвитку науки і техніки, інтеграції наукового потенціалу своїх країн у європейський та світовий науковий простір, розкриття змісту фундаментальних та прикладних досліджень крізь призму інноваційного розвитку економіки, освіти і культури, забезпечення спадкоємності наукових шкіл. Досить часто періодичні видання видаються академіями наук, які мають спільні напрями наукової роботи. Так, з 1920 р. друкується *Acta Zoologica* – спільне періодичне видання Королівської шведської академії наук і Королівської данської академії наук і словесності. Ще одним таким прикладом є журнал *Zoologica Scripta*, який видається Норвезькою академією наук і Королівською шведською академією наук.

Звертає увагу те, що вищі органи влади та управління провідних європейських держав беруть безпосередню участь у створенні академічних наукових установ, які, досить часто, засновуються за участі міністерств та відомств. Прикладом можуть слугувати ряд науково-дослідних установ Нідерландської Королівської академії наук і мистецтв: Служба архівних та мережевих даних, заснована спільно академією та Нідерландською організацією наукових досліджень, Нідерландський інститут вивчення гуманітарних та соціальних наук, заснований у результаті спільної роботи Міністерства освіти, культури та науки, академії, Нідерландської організації наукових досліджень і представників університетів, Міжуніверситетський кардіологічний інститут, фінансова діяльність якого забезпечується академією, Нідерландським фондом серця, Нідерландською організацією наукових досліджень, Фондом технічних досліджень, Міністерством економіки, а також грантами та приватними фондами [11].

Характерна риса нинішніх пріоритетних напрямів діяльності європейських академії наук – підготовка наукової еліти, насамперед за новітніми науковими напрямами, зміцнення зв'язків науки та освіти, посилення ролі академії у спеціальній освіті. Конкретні вияви такої

діяльності полягають у створенні спільних із закладами освіти науково-навчальних структур (інститутів, центрів, кафедр, лабораторій, комплексів, відділень тощо). Так, завдяки співпраці Королівської академії наук, словесності і мистецтв Бельгії та Бельгійської Королівської академії французької мови і літератури створено «Коледж Бельгія», головний напрям діяльності якого полягає у проведенні семінарів-практикумів для науковців та докторантів Бельгії. Коледж *Alumni* створено з метою зміцнення зв'язків між академіями наук Бельгії та молодими науковцями, яким надана можливість брати участь у спільних заходах академії наук та користуватися їхніми численними інформаційними ресурсами.

Значна кількість провідних учених академії безпосередньо працюють у вищих навчальних закладах, є керівниками наукових проектів молодих дослідників. Багатопланова співпраця академії з вищою школою втілюється в укладанні навчальних програм, підручників та посібників, проведенням спільних наукових досліджень, використанні сучасного обладнання тощо.

Глобальним питанням сучасної науки є старіння наукових кадрів, проблеми соціального статусу молодого науковця, престижу наукової праці стали актуальними не лише для академічної науки пострадянського простору, а й провідних європейських країн. Подолання цієї проблеми передбачає комплексний підхід, пов'язаний з мотивацією молоді до наукової праці, впровадженням моральних та економічних стимулів через стипендії, гранти, премії та нагороди, оновлення інфраструктури, що, у свою чергу, заохочуватиме молодих науковців працювати за «проривними» напрямками наукових досліджень. Вирішення проблеми неможливе без співпраці з цього погляду з органами державної та місцевої влади, вищими та середніми навчальними закладами, представниками промислових підприємств та бізнес-структур. Показовим є досвід заохочення до наукової діяльності молодих дослідників в Естонії, де введено систему постдокторських позицій; молоді вчені, які займають такі ставки, отримують заробітну плату не з бюджету інституту, а через гранти, що надаються установою, яка їх запросила. При цьому існує гарантована мінімальна норма оплати праці молодих спеціалістів. Вважається, що за декілька років молодий учений має стати самостійним дослідником, здатним розробляти наукові проекти та забезпечувати їх наукове керівництво.

За ініціативи провідних європейських академічних установ розпочався процес створення «молодих академії наук», який дедалі більше набуває глобального характеру. Молоді дослідники привертають увагу авторитетних академічних установ, насамперед, незаангажованим поглядом

до вирішення тих чи інших завдань, готовністю та вмінням генерувати нові підходи до їх вирішення. «Молоді академії» покликані розширити наукові можливості молодих учених. Діяльність таких об'єднань спрямовується, насамперед, на міждисциплінарні дослідження, залучення молодих фахівців, які представлятимуть широке коло наукових дисциплін, а також промисловий сектор. Передбачено проведення семінарів, дискусій та інших заходів за актуальними напрямками наукового знання. Сьогодні «молоді академії» створені безпосередньо за участі Нідерландської Королівської академії наук і мистецтв, Берлін-Бранденбурзької академії наук і Національної академії наук Німеччини, Королівської шведської академії наук, Единбурзького Королівського товариства. Й. Палінкаш, президент Угорської академії наук, закликає усвідомити, що молода талановита молодь є найбільшою цінністю в безперервному функціонуванні суспільства, основа національної конкурентоспроможності в глобалізованому світі [12, р. 122]. Для Національної академії наук України робота з молоддю також залишається одним із пріоритетів її діяльності. Кадрова політика академії в цьому напрямі проводиться через діяльність Комісії по роботі з молоддю НАН України, створеної 1999 р. Комісія розробляє і реалізує заходи організаційного, правового та економічного характеру, спрямовані на вирішення проблеми поповнення академії молодими співробітниками, створення умов для розвитку їх творчого потенціалу та запобігання відпливу талановитої молоді; координує зусилля зацікавлених наукових установ, організацій і підприємств, відомих учених і педагогів щодо вирішення питань залучення, підготовки й закріплення талановитої молоді в науковій галузі. З 2001 р. НАН України проводить щорічні конкурси на здобуття грантів НАН України для реалізації проектів науково-дослідних робіт молодих учених [13, с. 591]. З 2004 р. на засіданнях Президії НАН України заслуховуються наукові повідомлення молодих учених. Суттєва увага приділяється і роботі з талановитою шкільною молоддю, зокрема через діяльність Малої академії наук України (МАН), до складу президії якої входять провідні вчені НАН України, які безпосередньо організовують науково-дослідну роботу організації. Цікавим видається і напрацювання НАН Білорусі у формуванні майбутніх науковців зі шкільного віку. За ініціативи Центру студентських наукових ініціатив при Раді молодих вчених Національної академії наук Білорусі, щоліта організовується Республіканська літня освітня школа для молоді, що навчається. Кожен з учасників обирає науковий напрям дослідження та готує спільно з іншими учасниками свого напрямку науковий проект, який в останній день роботи школи

захищається на конференції. На кожний проект готується мультимедійна презентація та стендова доповідь. У програмі школи – освітні семінари-лекції, робота в групах за науковими напрямами та підготовка наукової роботи [14].

Актуальним є завдання академічної науки в забезпеченні позитивних зрушень в організації та здійсненні наукового пошуку в найважливіших пріоритетних наукових напрямах. Значною мірою цьому сприяє самоврядний або незалежний статус академій, який дає змогу самостійно визначати тематику наукових досліджень, розподіляти фінансові надходження, організувати внутрішню структуру, здійснювати міжнародну співпрацю в різноманітних формах. Збереження зазначених фундаментальних принципів і структури протягом століть, статусу авторитетної наукової установи, який здобувався протягом тривалого часу і підтверджувався безпосередньо результатами наукових досліджень, поєднання здобутків попередніх поколінь і творчого підходу у вирішенні проблем, дає можливість сьогодні академічній спільноті знаходити відповідні важелі реагування на сучасні запити соціального, економічного, наукового та культурного розвитку.

Підтримка діяльності академій наук вищими органами влади та управління або королівською владою полягає у визнанні академій вищими державними науковими установами, що організують, здійснюють та всіляко підтримують фундаментальні та прикладні дослідження з найважливіших проблем природничих, технічних та соціогуманітарних наук, а також у наданні академіям статусу національних або королівських установ, виділенні фінансових асигнувань для проведення наукової діяльності, присвоєнням нагород, відзнак та почесних звань членам академій наук. Надання академіям статусу національної або королівської установи також свідчить про високий авторитет академій, визнання їх значного внеску в розвиток науки. Історія функціонування академічних установ демонструє, що академії постійно перебували під протекцією представників королівських родин, президентів країн, державних діячів. Така тенденція зберігається і донині, що говорить про розуміння важливої ролі науки в сучасному світі. Показово, що представники королівських родин не лише опікуються діяльністю академій, але й беруть безпосередню участь у її роботі. Активною з цього погляду є позиція Його Величності Короля Швеції Густава XVI, який очолює Королівську технологічну місію Шведської академії інженерних наук, здійснює щорічні подорожі Швецією та країнами зарубіжжя, підтримуючи бізнес і промисловість, сприяє проведенню наукових досліджень у перспективних галузях науки.

В одному з параграфів ст. 62 Конституції Іспанії закріплена норма про вищу опіку короля академічними установами. За безпосередньої участі Її Високості Інфанти Маргарити до 2014 р. Іспанська Королівська національна академія медицини планує організувати музей медицини, який відобразатиме найкращі здобутки іспанської медицини та сприятиме поширенню медичних знань.

Розвиток сучасної науки характеризується динамізмом, появою нових комплексних наукових напрямів, що безпосередньо зачіпає широке коло дисциплін та науково-дослідні установи. Саме в площині діяльності академічної науки перебуває швидкий розвиток таких напрямів, як наноінженерія, наноелектроніка, нанохімія, наномедицина, нанобіологія, нанопрिलाди і наноприпарати. Практичні розробки в цих галузях застосовуються у досить широкій сфері – електроніці, інформаційних технологіях, медицині, фармакології, фармацевтиці, сільському господарстві, авіації, космонавтиці, військовій справі, медичних технологіях, молекулярній біології, екологічному моніторингу тощо [15]. Провідні держави світу постійно збільшують кількість інвестицій у зазначені сфери, оскільки можливості застосування нанотехнологій по-суті є безмежними. Інноваційні розробки здійснюються як академічними науково-дослідними установами, так і університетськими науковими центрами, лабораторіями, комплексами, де безпосередньо працюють провідні вчені академії.

Пріоритетне значення в сучасному світі мають дослідження у галузі наукової інформації, яка набуває дедалі більшого значення в умовах формування суспільства знань. Застосування інформаційних технологій відкриває широкі перспективи в багатьох галузях науки. Академії наук широко впроваджують новітні інтелектуальні технології для забезпечення потреб економіки, науки, культури, освіти. Академії беруть участь у формуванні вітчизняних та міжнародних наукових та освітніх електронних інформаційних ресурсів. Значною є роль у цьому процесі академічних науково-інформаційних комплексів – бібліотек, які виконують функції, пов'язані з інформаційним забезпеченням, є інтеграторами науково-інформаційних ресурсів. Керівники академічних об'єднань наголошують на важливості широкого використання інформаційних технологій у науковій роботі. Так, за висловом директора Королівської академії Іспанії, основним завданням якої є збереження чистоти класичної іспанської мови, визначення критеріїв щодо змін у мовній сфері, підтримці зв'язків з іспано-американськими мовними академіями та Академією Філіппін, а також упорядкування словників, електронні

джерела інформації перебувають у розпорядженні значної кількості користувачів, саме тому Інтернет стане єдиною платформою, де буде доступним «Історичний словник», а портал академії стане місцем зустрічі всіх, хто бажає отримати консультацію, відповіді на питання та досліджувати іспанську мову [16]. Переваги застосування інформаційних технологій провідні європейські академії використовують як з метою популяризації власної діяльності, так і наукового знання загалом. Так, Інститутом Франції створено та успішно функціонує «Академічне радіо», через яке за допомогою Інтернету широкому загалу пропонується понад 2000 програм і передач з питань науки, мистецтва, літератури, історії, філософії, релігії, права, економіки та ін. [17]. Широкомасштабну роботу проводить Королівська ірландська академія з втілення проекту «Ірландська історія онлайн», який є великою електронною антологією праць з історії Ірландії від давнини до сучасності. Зібрані матеріали є своєрідним дорожовказом історикам і містять електронні копії монографій, окремих видань, збірників наукових праць, матеріалів конференцій, статті з вітчизняних і закордонних періодичних видань; досить повною є колекція вибраних праць з електронних журналів Великої Британії та Ірландії [18].

Окремий пріоритетний напрям діяльності академій пов'язаний із заходами популяризації наукового знання, проведення діалогу із суспільством щодо ролі й місця науки в сучасному світі, розкриття конкретних переваг отриманих результатів наукової діяльності, які знаходять застосування в медицині, промисловості, виробництві продуктів харчування тощо. У цьому контексті академічні спільноти продовжують пошук ефективних форм спілкування науковців із широкою громадськістю. Значна частина заходів з популяризації наукового знання відбувається за участі Європейської асоціації організаторів наукових заходів, яка діє за підтримки Єврокомісії і об'єднує сьогодні 68 організацій із 33 країн Європи. Академії є організатором ряду заходів з популяризації наукового знання. Польська академія наук є організатором «наукових кав'ярень» – серій науково-популярних дискусій, відкритих для всіх бажаючих. Значна кількість академічних установ бере участь в організації у своїх країнах «Ночей учених» – серії заходів, представленої науковими театрами та кафе, презентаціями, навчальними майстернями, семінарами та ін. Від 1988 р. Іспанська Королівська академія точних, фізичних і природничих наук реалізує «Програми з розвитку і популяризації науково-технічних досягнень», у рамках якої проводить у вищих навчальних закладах, музеях, культурних установах лекції та конференції. Крізь призму таких заходів розкривається значення й досягнення точних

наук (математики, фізики, хімії, астрономії, біології, геології та екології) у житті сучасного суспільства [19].

Територіальне розміщення наукового потенціалу має велике значення при вирішенні актуальних завдань регіонів тієї чи іншої країни. У цьому контексті, академії прагнуть до утворення регіональних центрів, відділень або інших територіальних академічних об'єднань, які мають координаційну функцію, розробляючи проблеми відповідних регіонів, залучають до своєї діяльності широке коло фахівців, представників промисловості та бізнесу. Простежується також тенденція обрання до членів академії учених з різних регіонів країни. Такий підхід дає змогу залучати фахівців як до вирішення конкретних регіональних проблем, так і реалізувати масштабні проекти із залученням провідних науковців регіонів. Королівська шведська академія інженерних наук має регіональні відділення в різних частинах Швеції. При академії функціонують Східний управлінський комітет та Західний управлінський комітет, до складу яких входять члени академії, які проживають і працюють відповідно на заході та сході Швеції. Основною формою роботи комітетів є організація семінарів з актуальних питань науки, презентації, відвідування підприємств та компаній, створення робочих груп з розробки конкретного наукового напрямку тощо [20]. Активною є «регіональна діяльність» Національної академії технологій Франції. Щорічно в регіонах Франції проходить пленарна сесія академії. Регіональний напрям роботи реалізується академіями наук також через семінари та колоквиуми, які є актуальними для регіонів (технології або проекти, у розробці яких вони беруть участь).

Останніми десятиріччями напрями міжнародної діяльності академії наук характеризуються пошуком нових форм співпраці; насамперед, наукова діяльність стає дедалі відкритішою – створюються міжнародні інститути, центри та лабораторії, відбувається інформаційний обмін, здійснюються спільні дослідження шляхом укладання двосторонніх угод, меморандумів, реалізуються спільні науково-технічні проекти, проводяться міжнародні семінари, конференції, симпозіуми. Результати міжнародної наукової співпраці відображаються також у спільних наукових та науково-популярних виданнях. Участь широкого кола фахівців з декількох країн у спільних науково-дослідних проектах дає можливість системно працювати над вирішенням найскладніших наукових завдань. Виправданим є і прагнення академії залучити до своєї діяльності іноземних фахівців як обрання їх іноземними або почесними членами.

Не повною мірою оцінена ще роль академій у збереженні культурних традицій своїх народів, а також світових надбань, відродженні або підтримці вузькоспеціалізованих напрямів досліджень. Зокрема це простежується в напрямках роботи спеціалізованих академій – мовних, літературних, історичних, мистецьких, медичних. Наведемо лише декілька прикладів. Академія написів і художньої літератури Франції здійснює керівництво Літературним коледжем Франції, школами археологів в Афінах і Римі, Сходознавчою школою, Французьким інститутом східної археології, Французькою школою Єрусалиму та ін. Академія також займається охороною історичних пам'яток на території Франції та інших країн: порятунком нубійських храмів поблизу Асуана, реставрацією пам'ятників стародавніх Фів, захистом від руйнації давніх французьких соборів. Академії закордонних наук Бельгії та Франції досліджують різноманітні аспекти розвитку африканських країн, які в минулому перебували в колоніальній залежності. Королівська академія писемності, історії і античності Швеції надає фінансову підтримку проектам історичного спрямування. Зокрема, фахівці АН вивчають питання заселення, рослинності та використання землі в селищі Стенсьє у провінції Смоланд (Південно-Східна Швеція), яке академії вдалося придбати в 1960 р. завдяки приватним надходженням. Селище, яке датується XIX ст., дійшло в незмінному вигляді до наших часів, і сьогодні під керівництвом куратора, призначеного академією, тут проводиться господарська діяльність, яка повністю відтворює риси ведення сільського господарства минулого, без використання штучних добрив або інших хімічних речовин. Академія відновила будівлі, ниву, луки та пасовиська як оригінальний зразок використання земельних угідь. У 2011 р. Королівська національна академія медицини Іспанії презентувала «Медичний словник іспанської мови», робота над яким тривала шість років. Особливістю цього словника є вміщення в ньому термінів та висловів, характерних для іспанської медицини (середземноморська дієта, оливкова олія, травми, завдані рогами биків та ін.). Фахівці сподіваються, що видання словника сприятиме закріпленню іспанської медичної мови та зменшить використання іноземних слів, і таким чином, заохочуватиметься розвиток іспаномовної медичної культури.

Під патронажем Академії фармацевтики (Іспанія), а також академій фармації країн Латинської Америки, реалізується проект «Забуті хвороби». Цією назвою об'єднано групу інфекційних та паразитарних інфекційних тропічних захворювань, що вражають, здебільше найбільш вразливе населення у відсталих районах Азії, Африки та Латинської Америки.

До таких хвороб належать: аскаридоз, трихоцефальоз, анкилостомідози, філяріатози, онхоцеркоз, дракункелез, шистосомоз, лейшманіоз, хвороба Шагаса, людський африканський трипаносомоз, виразка Бурулі, лепра, трахома, малярія та ін. Зазначені захворювання спричинюють близько 35 тис. смертей на день. Проект об'єднує усіх, хто цікавиться цією проблемою. Окремі дослідники та наукові групи отримують можливість оприлюднити результати своїх досліджень. Програмою передбачено реалізація спільних проектів, обмін науковцями, проведення спільних форумів [21].

Значною є роль академій наук у формуванні морально-етичних чинників та гуманістичних принципів у житті сучасного суспільства. Протягом тривалого часу Французька (мовна. – Г. І.) академія виконує місію меценатства, надаючи матеріальну допомогу неповним, багатодітним та малозабезпеченим сім'ям (Премія для багатодітних сімей).

Високий науковий авторитет академічних установ спонукає меценатів та провідних діячів культури до передачі у власність академій пам'яток культури та мистецтва, унікальних рукописних видань та книг. Так, у підпорядкуванні Хорватської академії наук і мистецтв перебуває Галерея старих майстрів Й. Штроссмаєра, яка має ім'я свого засновника. Протягом багатьох років єпископ Й. Штроссмаєр збирав твори мистецтва від періоду «італійського примітивізму» до сучасного періоду хорватського мистецтва часу життя єпископа. У 1868 р. він подарував колекцію хорватському народові, довіривши її зберігання академії. Колекцію картин єпископ розмістив у Палаці, збудованому в стилі неоренесансу в Загребі. Галерея і Палац були відкриті для відвідувачів 9 листопада 1884 р. У наступні роки колекція Галереї збільшилася за рахунок подарунків відомих філантропів [22]. Іншим таким прикладом може бути Королівська академія образотворчих мистецтв Сан-Фернандо (Іспанія), яка поєднує функції наукового та освітнього закладу. Це також другий за значенням арт-центр Мадриду. Основний корпус академії функціонує як музей та картинна галерея. Постійна колекція музею містить шедеври іспанського, італійського та фламандського живопису. Гордістю академії є зібрання творів мистецтва XV–XX ст., серед яких шедеври іспанців Франсіско де Сурбарана, Естебана Мурільйо, Хуана Гріса, а також венеціанця Джовані Белліні, голландця Пауля Рубенса та ін. У музеї представлено 1400 творів живопису, 600 скульптур, які демонструють еволюцію скульптурного мистецтва від XVII ст. і до сучасності, 15 тис. картин, а також колекцію декоративно-прикладного мистецтва (гобелени, вироби із срібла, кераміки, фарфору, годинники, меблі, медалі) [23].

Діяльність академій дедалі більше набуває широкого формату. Тут ми погоджуємося із С. Кримським, що «функції науки універсалізуються. Вона проникає в усі клітини сучасного соціуму: від сфери виробництва та споживання до легітимізації богословських дисциплін» [24]. Особливо це простежується в широкому спектрі діяльностей академічних установ, реагуванні на актуальні соціально значущі проблеми через експертні висновки, роботи проблемних комісій, організації міжнародних симпозіумів, конференцій, круглих столів, присвячених актуальним питанням розвитку науки, культури, технологій. Не залишаються академії осторонь і в питаннях утвердження демократичних принципів, соціальних вимірів глобалізації, зайнятості населення та ін. Показовою з цього погляду є діяльність Папської академії наук (Ватикан), зокрема організація нею міжнародних симпозіумів, присвячених актуальним питанням сьогодення – гідність людської особистості, соціальна нерівність та принципи розподілу загальних благ, права та свободи людини, віротерпимість та ін. [25]. Широкого кола проблем з цього погляду торкається і Французька академія наук, зокрема через діяльність окремих комітетів – із дворічних звітів «Наука та технології у Франції», захисту прав людини та вчених, з навколишнього природного середовища, з космічних досліджень, з історії науки та епістемології, з безпеки (прогнозування цивільних та військових загроз), енергетики та ін.

Прагнення академій знайти нові форми та методи роботи в посиленні наукового забезпечення вирішення найбільш актуальних соціально-економічних проблем своїх держав відображається і в організації міжнародних конференцій під егідою авторитетних міжакадемічних об'єднань – Союзу європейських академій наук, Міжакадемічної групи з міжнародних проблем, Міжакадемічної ради Південно-Східної Європи та ін. Серед таких заходів слід згадати Міжнародну конференцію за участі національних академій наук світу «Роль національних академій наук у XXI ст.», яка відбулася в жовтні 2008 р. під егідою Чорногорської академії наук і мистецтв, а також Регіональний семінар «Академії наук Центральної та Східної Європи та їх роль у знанневому суспільстві», що пройшов під егідою Міжакадемічної групи з міжнародних проблем та НАН Білорусі [26]. Видається цілком доречним звернення до політичних лідерів із закликом сприйняти національні наукові академії як складову вирішення глобальних проблем, які мають відношення до всього людства. Політичні лідери, національні академії наук і громадянське суспільство мають діяти спільно. В іншому випадку, ми втратимо усе. Людство зазнає втрат: не лише майбутні покоління, а й сьогоднішні

[27, р. 6]. Локальні соціально-культурні, економічні та політичні чинники еволюціонують у світові, набувають глобального значення, саме тому академічна спільнота наголошує на тому, що вирішення локальних проблем має світове значення і зачіпає всі аспекти діяльності сучасного соціуму.

Віковічні традиції академічної науки, поєднання наукового доробку та сучасних інформаційних технологій, оперативне реагування академічних установ на глобальні виклики сьогодення дають нам підстави стверджувати, що академічна наука як форма організації наукового знання не лише збережеться, а й стрімко розвиватиметься. Триватиме процес збільшення кількості академій та появи нових академічних установ, спеціалізація яких відповідатиме вимогам часу. Академії, які утворилися раніше, розширюватимуть сферу своєї діяльності через створення нових секцій, комісій, комітетів і науково-дослідних установ. Отже, вагомий потенціал академічної науки має повною мірою знайти застосування у вирішенні завдань як локальних потреб розвитку держав, у яких академії розміщуються, так і у вирішенні проблем, які мають світове значення. Інформаційне, інноваційне, знаннєве суспільство можливо побудувати лише за умови оптимальної взаємодії науки, органів державної влади, представників бізнесу та промисловості. І тут національні академії отримують шанс якнайкраще представити результати своєї роботи, нерозривно пов'язаної із запитами сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Національна академія наук України: проблеми розвитку та входження в європейській науковий простір / за ред. О. С. Онищенко, Б. А. Маліцького – К., 2007. – 680 с.
2. Національна академія наук України. 1918–2008: до 90-річчя від дня заснування / [голов. ред. Б. Є. Патон]. – К. : Вид-во КММ, 2008. – 624 с.
3. Наука України у світовому інформаційному просторі / [голов. ред. Я. С. Яцків]. – К., 2008. – Вип. 1. – 96 с.; Наука України у світовому інформаційному просторі / [голов. ред. Я. С. Яцків]. – К., 2009. – Вип. 2. – 96 с.; Наука України у світовому інформаційному просторі / [голов. ред. Я. С. Яцків]. – К., 2010. – Вип. 3. – 84 с.; Наука України у світовому інформаційному просторі / [голов. ред. Я. С. Яцків]. – К., 2011. – Вип. 4. – 180 с.; Наука України у світовому інформаційному просторі / [голов. ред. Я. С. Яцків]. – К., 2011. – Вип. 5. – 153 с.

4. Культурно-цивілізаційний простір Європи і України: особливості становлення та сучасні тенденції розвитку / [голов. ред. А. І. Кудряченко]. – К. : Університет «Україна», 2010. – С. 8.

5. Патон Б. Є. Про основні підсумки діяльності у 2009 році та перспективи розвитку Національної академії наук України / Б. Патон // Вісн. Нац. акад. наук України. – 2010. – № 7. – С. 18.

6. The Royal Swedish academy of sciences: promotes the sciences and strengthens their influence in society [Electronic resource]. – Mode of access: http://kva.se/Documents/Om_akademien/Broschyter/akademi-broschyr_2010_en.pdf. – Title from the screen.

7. Єгоров І. Ю. «Західна» модель організації фундаментальних досліджень: сучасний досвід окремих країн / І. Ю. Єгоров // Національна академія наук України: проблеми розвитку та входження в європейський науковий простір. – К., 2007. – С. 44.

8. Про академічну організацію наукової діяльності в Україні в контексті світових тенденцій організації науки (аналітична записка) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nas.gov.ua/Chronicle/Publishers/nov/press/Documents/Academichna%20organizatsiya%20naukovoї%20diyalnosti.pdf>. – Назва з екрана.

9. Часун afirma que el nuevo Museo del Ејјrcito serb una referencia por su rigor histyrico [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rah.es/pdf/visitaRAH%2008-06-2010.pdf>. – Назва з екрана.

10. Une institution [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.institut-de-france.fr/rubrique_1_institut_de_france-rencontre_annuelle_de_1_association_francaise_pour_la_protection_des_archives_privées_afpap.html?arbo=51&page=184. – Title from the screen.

11. 1909–The Academy welcomes its first research institute [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.knaw.nl/Pages/DEF/26/128.bGFuZz1FTkc.html>. – Title from the screen.

12. The International Conference «Role of National science Academies in the XXI Century» / Momir Djrović [ed.]. – Podgorica, 2009. – P. 122.

13. Національна академія наук України. 1918–2008: до 90-річчя від дня заснування / голов. ред. Б. Є. Патон. – К. : Вид-во КММ, 2008. – С. 591.

14. Летняя образовательная школа для учащейся молодежи «Основы организации и проведения научных исследований» [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://science-school.info>. – Загл. с екрана.

15. Патон Б. Нанонаука і нанотехнології: технічний, медичний та соціальний аспекти / Б. Патон, В. Москаленко, І. Чекман, Б. Мовчан // Вісн. Нац. акад. наук України. – 2009. – № 6. – С. 18–26.

16. Новый словарь испанского [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://lengva.ru/news/novuj-slovar-ispanskogo>. – Загл. с экрана.
17. Canal Academie [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.canalacademie.com/sommaire.html>. – Title from the screen.
18. ИО Scope and Aims [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.irishhistoryonline.ie/scopes.php>. – Title from the screen.
19. Introduction [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.rac.es/6/6_1.php. – Title from the screen.
20. IVA South and IVA West [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.iva.se/en/Organisation/Executive-Committee-of-the-Academy>. – Title from the screen.
21. The project [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.enfermedadesolidadas.com/english.html>. – Title from the screen.
22. The Strossmayer Gallery of Old Masters [Electronic resource]. – Mode of access: http://info.hazu.hr/the_strossmayer_gallery_of_old_masters. – Title from the screen.
23. Historia de la Colecciyn [Electronic resource]. – Mode of access: <http://rabasf.insde.es>. – Title from the screen.
24. *Кримський С.* Наука як феномен цивілізації [Електронний ресурс] / С. Кримський // Вісн. Нац. акад. наук України. – 2003. – № 3. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/portal/All/herald/2003-03/3.htm>. – Назва з екрана.
25. Universal Rights in a World of Diversity. The Case of Religious Freedom [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_academies/acdscien/2011/passbooklet26.pdf. – Title from the screen.
26. Regional Workshop on Science Academies in the Central and Eastern Europe and their role in knowledge-based Society (Minsk, Belarus 11–12 June, 2012) Agenda, Abstracts and participants. – 45 p.
27. The International Conference «Role of National science Academies in the XXI Century» / Momir Djrović [ed.]. – Podgorica, 2009. – P. 6.